

Kulturhistorisk rapport

Nørregade 25, Aalborg

1500-tals boligindretning

J.nr. ÅHM 6483

April 2015

Ved Christian Klinge

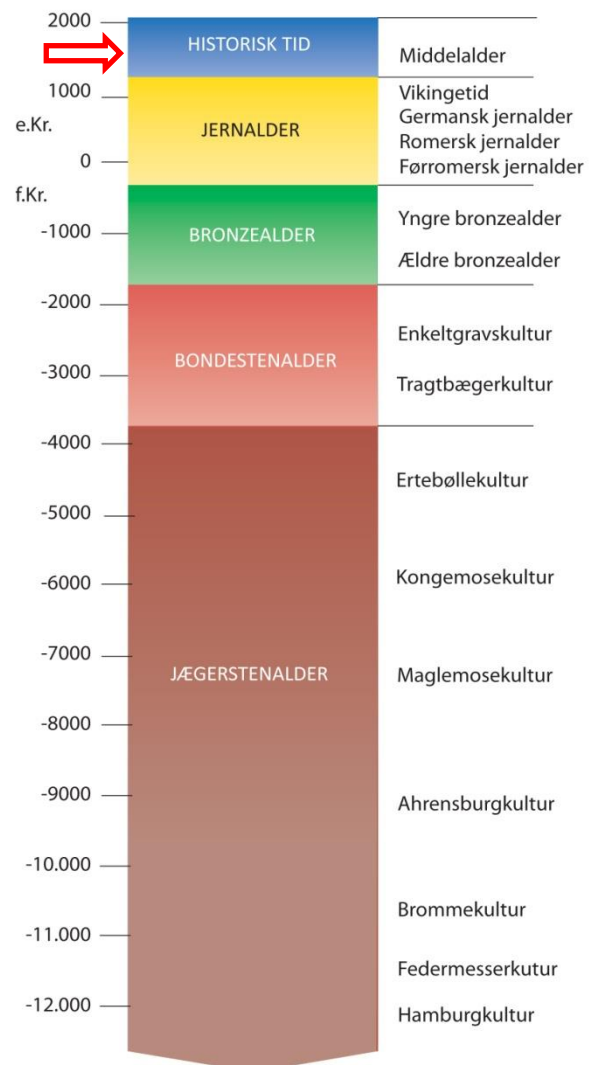
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indhold

Indledning.....	3
Undersøgelsens baggrund.....	3
Lokalområdet i middelalderen	3
Undersøgelsens resultater. Sammenfatning og perspektivering.....	4
Videre læsning.....	6
Udgravningsdata.....	7

Indledning

Der blev ved undersøgelsen fundet rester efter den middelalderbygning, der stod på grunden umiddelbart før den nuværende bygning. Forgængerbygningen har været et bindingsværkshus var blevet opført i slutningen af 1400-tallet og blev i 1680'erne udskiftet med den nuværende bygning. Middelalderhusets indretning var velbevaret og der kunne derfor registreres en torumsinddeling i flere faser og en bilæggerovn der opvarmede det sydligste rum, der vendte ud til gaden.

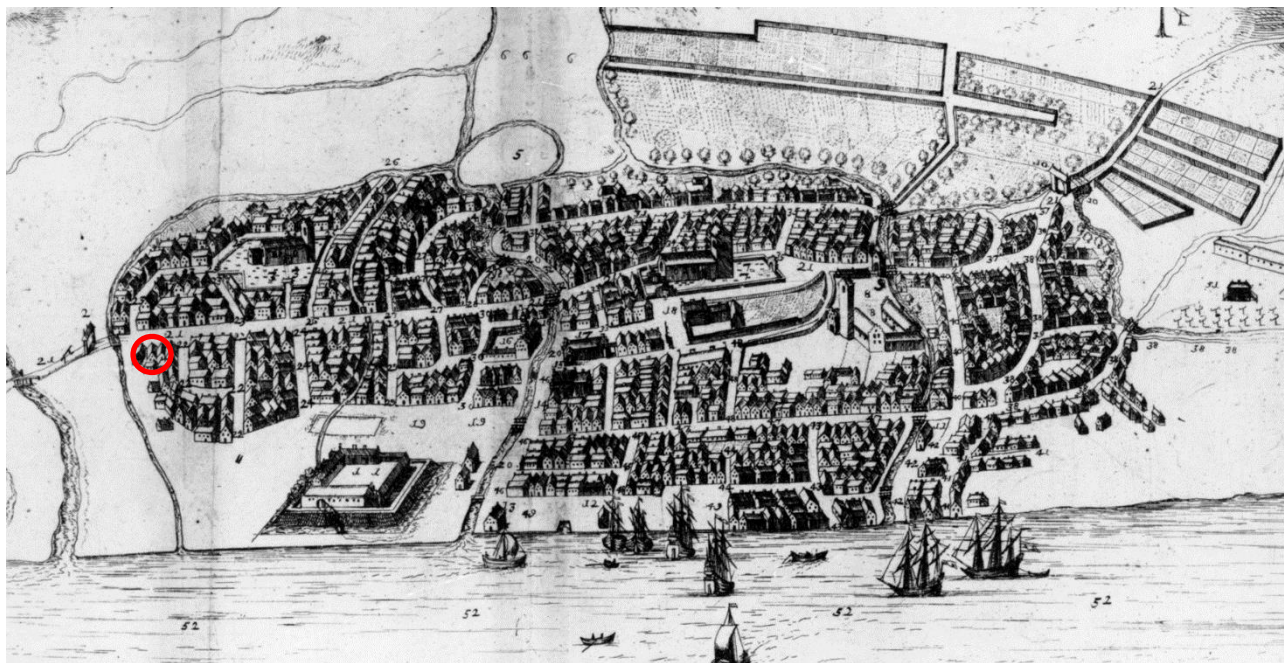
Der udtages boreprøver fra den stående bygning til dendrokronologisk datering. Den nuværende bygning viste sig at være opført i 1680'erne.

Undersøgelsens baggrund

I forbindelse med en renovering af det stående hus fra 1680'erne skulle der lægges gulvisolering der indebar en afgravning af de øverste 30-40 cm kulturlag. Museet kom lidt sent ind i processen, og standsede derfor arbejdet da det var klarlagt at der blev fjernet kulturlag fra middelalderen. Bygherre indvilgede herefter i at finansiere en undersøgelse og udgravning af de berørte kulturlag.

Lokalområdet i middelalderen

Aalborg er opstået på en lav ler- og sandbanke ved Limfjorden. Banken gennemskæres af Østerå, der kunne benyttes til både transport og som åhavn. Åen var dermed en vigtig faktor for byens placering på fjordkysten. Ler- og sandbankens aflange form langs limfjordskysten har defineret udstrækningen af den

Aalborg som den er gengivet på Resens prospekt fra 1677, byen er set fra nord. Nørregade 25 ligger i den røde cirkel til venstre.

ældste by og forløbet af byens vigtigste færdselsstrøg, der i dag udgøres af Algade-Bredegade-Nøregade. På den østlige side af Østerå har arkæologiske undersøgelser ved Algade vist, at byens oprindelse her skal findes i 700-800-tallet. På den vestlige side af Østerå har arkæologien foreløbigt fundet spor, der går tilbage til 900-tallet. I 1000-1100-tallet tilkommer byens ældste kirker, der fordeler sig med to på hver sin side af Østerå. På den østlige side af åen var det Vor Frue kirke og en forsvundet Skt. Clemens ved Algade 17-21, mens det på den vestlige side var Skt. Budolfi og den forsvundne Skt. Peder under de nuværende grunde ved Tiendeladen. Kirkeplaceringerne giver et godt indtryk af byens langstrakte form allerede i den tidlige del af middelalderen i 1100-tallet. I løbet af middelalderen fik byen 3 klostre: Det ældste var et nonnekloster ved Vor Frue Kirke, dette blev oprettet i 1100-tallet. I 1260'erne blev der oprettet et Gråbrødre kloster omtrent midt i byen, brødrene overtog Skt. Clemens kirke. Yngste kloster var Helligåndsklosteret der oprettedes i 1400-tallet i byens nordvestlige del og endnu står bevaret i dag. I 1300-tallet befæstes byen med en jordvold og voldgrav.

Fladen blev tegnet i hånden i målestok 1:20. Her ses arkæolog Stine Højbjerg tegne i udgravningens sydligste del.

Nørregade 25 ligger i Byens østlige udkant helt op mod Østgravens Å, der i renæssancen markerede byens østgrænse. Nørregades vestligste dele kan føres tilbage til Vikingetiden, mens størstedelen af gaden dog er anlagt ved midten af middelalderen. Der har endnu ikke været lejlighed til at undersøge den ældste middelalderbebyggelse i gadens østende, men kulturlagens tykkelse på op til 2 meter giver indtrykket af at der har været tæt bebyggelse allerede fra gadens anlæggelse.

Undersøgelsens resultater. Sammenfatning og perspektivering

Renoveringen berørte de øverste 40 cm kulturlag, som derfor skulle udgraves. Udgravningen berørte kulturlag, der hovedsagelig stammede fra 1500-tallet. De ældste lag kan dog føres tilbage til slutningen af 1400-tallet de yngste lag var fra 1600-tallet. Gennem hele denne periode var grunden bebygget med en bygning af omtrent samme størrelse som den nuværende. Som et tillæg til den arkæologiske undersøgelse udførte museet en egenfinansieret dendrokronologisk datering af den

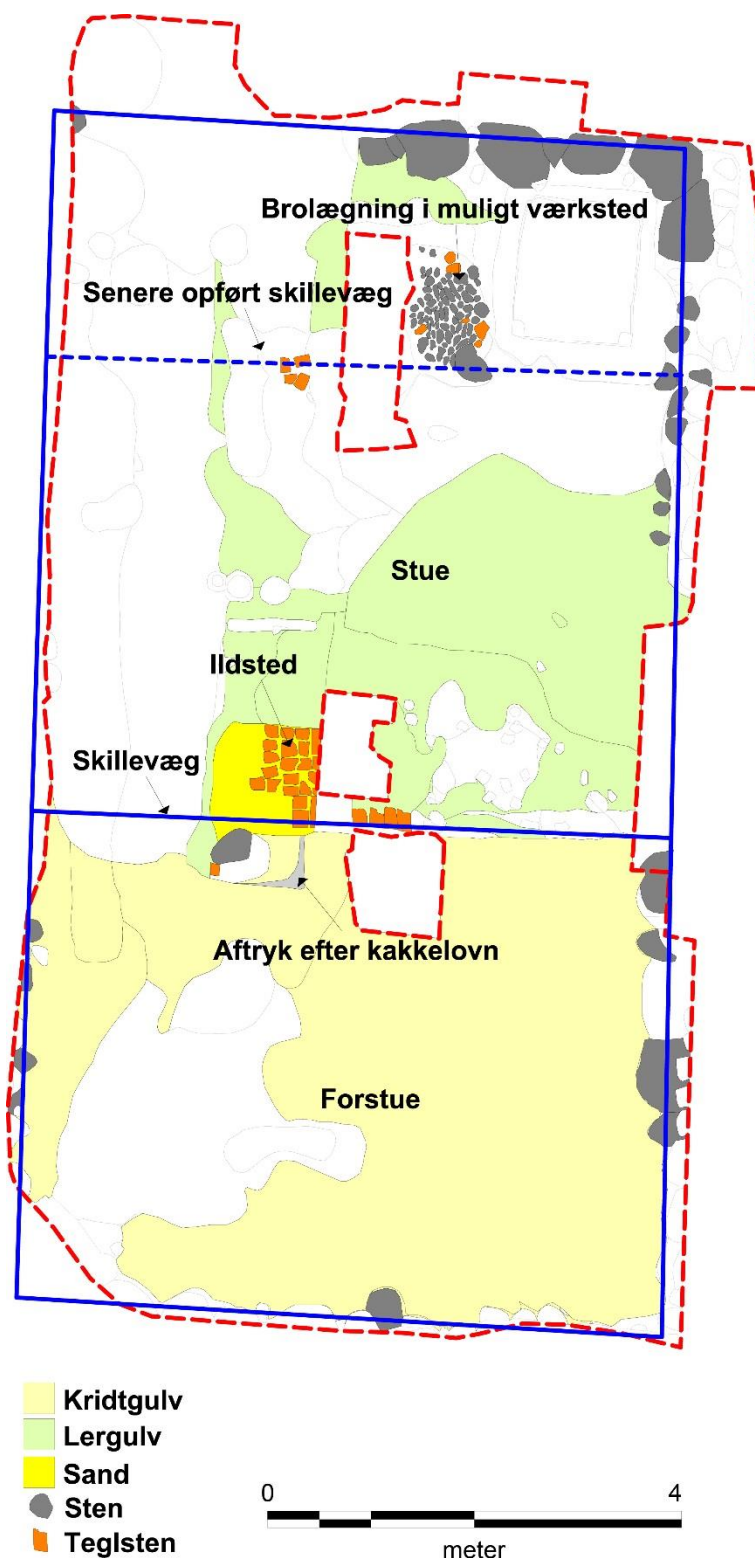
Syldestenene i det nordøstlige hjørne af bygning lå bevaret særligt fint på deres oprindelige placering.

nuværende bygning. Resultatet viste at bygningen er blevet opført i 1680'erne. Der var dog ikke mange kulturlag bevaret fra den nuværende bygning og stort set alle udgravningens kulturlag og anlæg knytter sig til forgængerbygningen.

Middelalderbygningen var opført i 1400-tallet på meget store syldstene, som endnu lå bevaret på sin plads. Bygningen havde omtrent samme udstrækning som den nuværende: 6 x 12 meter. Der var ikke bevaret spor efter bygningens konstruktion, men syldstenene viste, at den sandsynligvis var opført i fuldt udviklet bindingsværk som den nuværende bygning.

De fleste gulvlag fra bygningen samt spor efter to skillevægge var bevaret. Den ene skillevæg har fungeret i hele husets brugstid og delte huset i to rum hvoraf det nordlige var størst. Bygningen har været indrettet efter den nørrejske planløsning, samme type indretning som ses i 1500-tallet i flere andre gavlhuse i Aalborg og i Nørrejylland.

Forrest ud mod gaden var forstuen, et repræsentativt rum med aktiviteter som butik eller håndværk. Rum haft et massivt gulv af faststampet kridt. Bag ved forstuen lå stuen, bygningens private rum. Stuen har også fungeret som køkken og soveværelse. Rummet har været hovedrammen for beboernes daglige familieliv. Der var flere faser af forskellige gulvlag i denne del af huset. Gulvene har været af ler og kridt, ligesom der i en periode har været et brolagt gulv i dele af rummet. Stuen på et tidspunkt blevet opdelt i to rum af en skillevæg, således den bagerste del kunne bruges som værksted.

Udgravningsplan med angivelse af de forskellige gulvlag i bygningen. Den blå streg viser ydervægge og skillevægge. Den røde linje viser udgravningsfeltets grænse

Husets centrale ildsted har været i stuen, Ildstedet var en teglbelagt flade med spor efter varmen fra ilden. Hovedildstedet har foruden varmekilde været familiens madlavningsild. Fra stuens centrale ildsted har man kunnet fyre ind til en billæggerovn, som har opvarmet forstuen. Aftrykket efter billæggerovnen kunne tydeligt ses i forstuens kridtgulv. I bygningens nedbrydningslag fandtes der skår af lerkakler som har været indsat i kakkelovnen i forstuen.

Det meget velbevarede ildstedsarrangement set fra vest. Til venstre ses hovedildstedet og til højre ses aftrykket efter billæggerovnen.

Udgravningen har givet yderligere viden om boligindretningen af

beboelseshusene i Aalborg. Indtil nu har det været kutyme, at datere brugen af den nørrejyske planløsning til senmiddelalderen og frem til omkring 1600. Udgravninger fra Aalborg har vist, at typen kan dateres tilbage til slutningen af 1300-tallet. Der er ikke spor efter store ombygninger i bygningen fra Nørregade 25. Blot er den formentlige skillevæg blevet tilføjet, så man må derfor formode, at den nørrejyske planløsning her har været i brug her frem til 1680'erne, hvor den nuværende bygning bliver opført. Denne middelalderlige boligform har derfor været i brug i mange år efter middelalderen, side om side med mere moderne boligformer.

Videre læsning

Om den nørrejyske planløsning:

Engqvist 1968: Aalborg bindingsværk. Aalborg

Engqvist 1986: Jyske gavlhuse. I: S.M. Søndergaard, P.K. Madsen, H.H. Engqvist & O. Degn: Grønnegade 12 i Ribe. Ribe, s. 37-56.

Om middelalderhuse i Aalborg:

Jensen og Klinge 2016: Husene fra Algade 9 i Aalborg. Kuml 2016. s. 73-131.

Klinge 2013: Træhuse i Aalborg 1050-1600 – Planløsninger og indretninger. Kuml 2013. s. 107-144

Udgravningsdata

Nørregade 25, Aalborg

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6484
- Fund & Fortidsminder: 120516-128
- Kulturstyrelsen jnr. KS 15/01402
- Bygherre: Vigen Holding APS, Gravensgade 5, 9000 Aalborg.
Att.: Søren Hansen
- Undersøgt areal: 72 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Christian Klinge
 - Arkæolog Bente Springborg
 - Arkæolog Stine Andersen Højbjerg
- Dokumentationsmaterialet (fund, fotos, opmålinger m.v.)
opbevares på Nordjyllands Historiske Museum, Vang Mark 25,
9380 Vestbjerg